

УДК 351.82

DOI: <https://doi.org/10.31732/2707-9155-2020-39-80-85>

Роль держави в регулюванні корпоративних відносин в Україні

Олійник О.Б.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (050) -55-956-12, e-mail: OliylikOB@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4941-8785*

Задніпровський М.С.

*здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (063)-592-04-79, e-mail: koliaz18@bigmir.net
ORCID: 0000-0002-5827-005X*

The role of the state in regulating corporate relations in Ukraine

Oliylik O.B.

*Doctor of Law, Professor, Professor of the State Legal Department
“KROK” University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (067) -14-814 -11, e-mail: OliylikOB@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4941-8785*

Zadniproviskyi M.S.

*Master’s Degree Student,
“KROK” University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Ukraine
tel.: (063)-592-04-79, e-mail: koliaz18@bigmir.net
ORCID: 0000-0002-5827-005X*

***Анотація.** У статті проаналізовано роль держави в регулюванні корпоративного сектору в Україні. Досліджено сучасний стан державного регулювання корпоративних відносин та на основі отриманих даних запропоновано напрями його вдосконалення. Проаналізовано, який переважно тип управління ринкових відносин у країнах з ринковою економікою. Висвітлено актуальні проблеми розвитку корпоративних відносин в Україні. Досліджено, в яких випадках відбувається регулювання корпоративного сектору державою. Автор статті порівнює способи здійснення контролю корпоративних відносин державою*

в Україні та в інших економічно розвиненіших країнах. Висвітлено характерні риси господарських товариств та досліджено механізм управління корпораціями в Україні. Автор статті висвітлює недоліки механізму державного управління корпоративного сектору в Україні. Досліджено особливості здійснення державного контролю в акціонерних товариствах. Визначено сутність корпоративних прав в Україні. Дається визначення поняття “державного регулювання діяльності акціонерних товариств в Україні”. Авторами статті висвітлено причини негативного впливу на можливість забезпечення регулюючого впливу держави на функціонування і розвиток ринку корпоративного контролю в Україні. Виявлено негативні наслідки невідпрацьованості механізмів стимулювання й контролю за діяльністю відповідальних представників від імені держави за контроль корпоративних відносин в Україні. Авторами статті розглянуто перспективи вдосконалення здійснення державного контролю корпоративних відносин в Україні. Визначено права представників держави в регулюванні корпоративного сектору в Україні. Розглянуто стан та напрями розвитку державного контролю в Україні, визначено необхідність державного регулювання діяльності акціонерних товариств, яка пов’язана зі складною структурою управління акціонерного товариства. Авторами статті запропоновано заходи покращення системи державного управління корпоративного сектору в Україні, що полягають у вдосконаленні національного законодавства.

Ключові слова: корпоративні відносини, корпорація, регулювання, держава, управління, господарське товариство.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 6.

Annotation. The paper analyzes the role of the state in regulating the corporate sector in Ukraine. The current state of state regulation of corporate relations is investigated and, on the basis of the obtained data, directions of its improvement are proposed. The article analyzes what is the predominant type of market relations management in market economy countries. Topical issues of development of corporate relations in Ukraine are highlighted. In which cases the regulation of the corporate sector by the state is investigated. The author compares the ways in which the control of corporate relations is exercised by the state in Ukraine and in other economically developed countries. The characteristics of business companies are highlighted and the mechanism of corporate governance in Ukraine is investigated. The author highlights the shortcomings of the corporate governance mechanism of the corporate sector in Ukraine. The peculiarities of exercising state control in joint stock companies are investigated. The essence of corporate rights in Ukraine is determined. The definition of “state regulation of the activity of joint-stock companies in Ukraine” is given. The author of the article highlights the reasons for the negative impact on the possibility of impeding the regulatory influence of the state on the functioning and development of the corporate control market in Ukraine. Negative consequences of the lack of incentive mechanisms for controlling and controlling the activities of responsible representatives on behalf of the state for controlling corporate relations in Ukraine have been identified. The author of the article considers the prospects of improving the implementation of state control of corporate relations in Ukraine. The rights of state representatives to regulate the corporate sector in Ukraine are determined. The state and directions of development of state control in Ukraine are considered, the necessity of state regulation of activity of joint-stock companies is connected, which is connected with complex structure of management of joint-stock company. The author of the article proposes measures to improve the corporate governance system in Ukraine, which are to improve national legislation.

Keywords: corporate relations, corporation, regulation, state, management, business entity.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 6.

Постановка проблеми

Для України однією з актуальних проблем розвитку корпоративних відносин є створення сприятливих умов для становлення їх основних учасників – акціонерних товариств. Акціонерна форма господарювання потенційно сприяє розвитку капіталу, але чинне законодавство України не забезпечує досить повного і чіткого регулювання діяльності акціонерних товариств, що призводить до численних порушень прав інвесторів та гальмує інвестиційні процеси. Тому завдання держави на сучасному етапі розвитку економіки полягає в удосконаленні механізмів регулювання корпоративних відносин, що сприятиме залученню інвестицій в економіку України й розвитку фондового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз спеціальної літератури, яка присвячена державному регулюванню корпоративних відносин, свідчить про безсумнівний інтерес учених до даної проблеми. Зокрема, питання розвитку та регулювання корпоративного сектору знаходили своє висвітлення в наукових дослідженнях таких економістів: В.С. Бондар, Н.С. Орлової, Н.Н. Пойда-Носик, Ю.М. Сірого, О.М. Сафронової, Р.Г. Тихончука, С.С. Настюка й ін.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблеми державного регулювання розвитку корпоративного сектору України залишаються актуальними та потребують подальшого вивчення з метою розробки ефективних і дієвих методів впливу.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Процес державного регулювання корпоративної форми господарювання здійснюється в межах організаційно-правового механізму. Разом із тим, ри-

вень цього регулювання не повною мірою відповідає вимогам сьогодення. Державні інститути недостатньо ефективно регулюють діяльність корпоративного сектору. Законодавство також відстає від гармонійного регулювання діяльності їх суб'єктів, що призводить до досить значних суперечностей та проблем. Наукові розробки державного регулювання корпоративних відносин у науці державного управління практично відсутні. Тобто, з цього слідує, що актуальність даного питання полягає в недостатньому науковому дослідженні ролі держави в управлінні корпоративного сектору, вирішення проблем ефективності державного регулювання організаційно-правової форми та вадами чинного законодавства.

Формулювання цілей статті

Метою статті є виявлення проблемних питань, які виникають під час розвитку корпоративних відносин і вдосконаленні системи державного регулювання корпоративних відносин в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

З розвитком ринкових відносин в Україні формується новий тип управління, який домінує в країнах з ринковою економікою, а саме – корпоративне управління. Корпоративна організація власності та функціонування переважною більшістю великих і середніх промислових підприємств у вигляді відкритих та закритих акціонерних товариств виступає головним чинником формування цього типу управління.

Регулювання державою корпоративного сектору відбувається в тому випадку, якщо діяльність учасників економічної діяльності починає впливати на суспільні відносини. Якщо спочатку діяльність акціонерних товариств регулювалася їхніми внутрішні-

ми документами (локальними актами) і цивільно-правове поле забезпечувало їх діяльність, то пізніше з'являються нормативно-правові акти, які регулюють цю діяльність.

Цей процес ішов історично, відштовхуючись від практики розвитку ринкового господарства. Гносеологічні коріння цього явища залишалися за рамками наукових досліджень. Теорія, в основному, узагальнювала існуючу практику діяльності акціонерних товариств. Разом з тим, розуміння сутності акціонерних товариств і їх зв'язків з державою дає можливість зрозуміти акціонерні товариства в якості об'єктів державного регулювання та їх природу не тільки з боку об'єктів державного управління, а також визначити, як державі слід регулювати цю форму капіталу, межі державного регулювання, перспективи розвитку акціонерної форми у функціонуванні ринкової економіки [6].

Але для сучасних акціонерних товариств таке регулювання з боку держави стає все більш недостатнім. У всіх розвинених країнах держава створює умови для соціального діалогу між власниками та найманими робітниками через спеціальні державні служби (служби з посередництва і примирення, трудові суди й арбітражі). Соціальний діалог між підприємцями та профспілками йде через колективний трудовий договір і угоди різних рівнів. У випадку недосягнення згоди держава через служби посередництва і примирення сприяє продовженню цього діалогу з метою досягнення консенсусу між сторонами.

Характерною рисою господарських товариств у економіці України є відсутність належної корпоративної культури, не використовується довгострокове планування, обмежується розкриття корпоративної інформації, не створені сприятливі умови для захисту прав інвесторів. Формування подібної

моделі означає створення умов для внутрішньо-корпоративних конфліктів і порушення прав дрібних акціонерів. Зазначені проблеми потребують удосконалення правового регулювання норм функціонування акціонерного товариства [2].

Процес управління корпораціями базується на особливому механізмі, який можна визначити як систему структурних елементів зовнішнього й внутрішнього середовища корпорації. До елементів зовнішньої сфери корпоративного управління якраз і відносяться важелі державного регулювання та контролю. Створюючи цілісну організаційно-правову базу функціонування економіки, держава так чи так регулює різнобічні аспекти діяльності корпорацій. Проте, даний механізм державного регулювання корпоративного сектору має низку недоліків і проблемних питань, що потребують вирішення на загальнодержавному рівні [4].

Корпоративний сектор України ще не в повній мірі реалізував свої потенційні можливості щодо результатів господарювання, хоча спостерігається чітка тенденція покращення показників діяльності відкритих акціонерних товариств. Саме тому для закріплення тих позитивних зрушень, які мають місце останнім часом, та подолання проблем, пов'язаних з фінансовою кризою, необхідно здійснювати комплекс заходів, спрямованих на формування в країні сприятливих умов, необхідних для розвитку корпоративного сектору економіки України [1].

Тому важливе значення для розвитку й ефективного функціонування акціонерних товариств має система державного контролю та регулювання. Державні регулюючі й контролюючі органи через прийняття нормативно-правових актів з регламентуванням вимог до діяльності акціонерних товариств як

емітентів цінних паперів та учасників фондового ринку, а також здійснення дій щодо правозастосування, контролю їх діяльності значним чином впливають на стан і рівень фінансової безпеки акціонерних товариств.

Державне регулювання діяльності акціонерних товариств в Україні – це здійснення комплексних заходів щодо впорядкування, контролю, нагляду за їх діяльністю в країні та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері, метою якого є узгодження інтересів усіх зацікавлених осіб в акціонерних товариствах [3].

Варто додати, що представники держави реалізують від імені держави права й обов'язки акціонера, використовуючи корпоративні механізми прийняття і погодження управлінських рішень. Так, залежно від розміру пакета акцій, що належить державі, її представники беруть участь у роботі: вищого органу управління відповідних акціонерних товариств – загальних зборах акціонерів; контрольного й регулюючого органу – наглядовій (спостережній) раді; виконавчого органу – правлінні через призначення голови правління/директора. Як правило, представники держави здійснюють моніторинг і контроль над діяльністю акціонерного товариства, вносять до порядку денного засідань наглядової ради ключові питання стосовно досягнення показників, доведених фінансовими планами та забезпечення необхідних обсягів платежів до бюджетів усіх рівнів тощо [5].

Унаслідок невідпрацьованості механізмів стимулювання і контролю за діяльністю відповідальних представників виникають численні підстави для зловживання ними своїм службовим становищем, а відтак – поширення корупції, лобіювання приватних цілей на шкоду інтересів держави. Це негативно впливає на можливості забезпечення

регулюючого впливу держави на функціонування і розвиток ринку корпоративного контролю. Потурання з боку відповідальних представників органів влади сприяє криміналізації процесів перерозподілу корпоративної власності, які часто поєднуються з різноманітними позаприватизаційними схемами привласнення державних активів, незаконного відчуження об'єктів державної власності. Це свідчить про те, що держава нині не виконує належним чином свої функції регулятора в цій сфері відносин.

Висновки

Необхідно запровадити легальний цивілізований ринок корпоративного контролю, що зумовить потребу суттєвого реформування інституційних засад державного представництва в органах управління акціонерних компаній. Мається на увазі насамперед запровадження інституту професійних управляючих державними активами – фізичних осіб, для яких здійснення функцій державного представництва в органах управління акціонерних компаній буде виключною діяльністю.

Таким чином, такий представник має відповідати таким вимогам:

- по-перше, він повинен мати спеціальну освіту та необхідну кваліфікацію;

- по-друге, виконання функцій з управління акціями господарського товариства, які перебувають у державній власності; це для нього має бути основною діяльністю – жодних інших службових обов'язків у нього не повинно бути.

Основою діяльності професійного державного представника, як правило, є підприємницький проект (бізнес-план), зміст якого визначається потребами створення конкурентоспроможного бізнесу на базі реструктуризації та рекон-

струкції відповідної компанії. Держава передає такому представнику свій пакет акцій у довірливе управління (траст) під заставу або необмежену майнову відповідальність на строк, визначений у бізнес-плані.

Література

1. Бондар В. С. Стан і перспективи розвитку корпоративних відносин в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2013. № 3(34). С. 57–63.
2. Орлова Н. С., Настюк С. С. Механізм державного регулювання корпоративних відносин в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2012. № 2(25). С. 20–27.
3. Пойда-Носик Н. Н. Система державного контролю та регулювання корпоративних відносин в Україні та напрями її впливу на фінансову безпеку акціонерних товариств. *Reporter of the Priazovskiy State Technical University Section: Economic sciences*. 2014. Vol. 28, P. 182–189.
4. Сірий Ю. М. Регулювання державою здійснення корпоративних послуг. *Наукові праці. Державне управління*. 2013. № 182. С. 123–125.
5. Сафронова О. М. Напрями вдосконалення інституту державного представництва в органах управління господарських товариств в Україні / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. Вип. 2. С. 252–260.
6. Тихончук Р. Г. Державно-правове регулювання акціонерної форми господарювання: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Одес. регіон. ін-т держ. упр. Одеса, 2016. С. 38.

Reference

1. Bondar, V.S. (2013), "Status and prospects of development of corporate relations in Ukraine", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 3, pp. 57–63.
2. Orlova, N.S. and Nastiuk S.S. (2012), "The mechanism of state regulation of corporate relations in Ukraine", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 2, pp. 20–27.
3. Pojda-Nosyk, N.N. (2014), "The system of state control and regulation of corporate relations in Ukraine and directions of its influence on the financial security of joint-stock companies", *Reporter of the Priazovskiy State Technical University Section: Economic sciences*, vol. 28, pp. 182–189.
4. Siryj, Yu.M. (2013), "State regulation of corporate services", *Naukovi pratsi. Derzhavne upravlinnia*, vol. 182, pp. 123–125.
5. Safronova, O.M. (2002), *Napriamy vdoskonalennia instytutu derzhavnnoho predstavnnytstva v orhanakh upravlinnia hospodans'kykh tovarysntv v Ukraini* [Areas of improvement of the institution of state representation in the bodies of management of economic associations in Ukraine], 2nd ed, Vyd-vo UADU, Kyiv, Ukraine.
6. Tykhonchuk, R.H. (2016), "State-legal regulation of joint-stock form of management", Abstract of Ph.D. dissertation, Public Administration, Odessa Regional Institute of Public Administration, Odessa, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2020 року